نشریه علمی تخصصی شباک
سال هفتم، شماره ۵ (پیاپی: ۶۲)، دی ۱۴۰۰
ISSN: 2476-3667

بررسی رابطه شاخص‌های حاکمیت شرکتی بر افشای زیست محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی

سعید پاکدلان[1*]، علیرضا آذربراهمان[2]، زکیه ضیائی[3]

کد مقاله: ۳۹۹۰۸

چکـیده

در سال‌های اخیر توجه پژوهشگران به موضوع محیط زیست و ارتقاء گزارشگری در این بُعد و نیز ارتباط مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی و تاثیرپذیری آن بر گزارشگری محیط زیست افزایش یافته است. هدف اصلی این پژوهش بررسی تاثیر شاخص‌های حاکمیت شرکتی بر افشای زیست محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. بدین منظور تعداد ۱۰۱ شرکت بورسی در دوره زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷ به روش حذف سیستماتیک انتخاب گردید. برای آزمون فرضیه‌ها از تحلیل رگرسیون چند متغیره بهره گرفته شد. برای سنجش متغیر مسئولیت زیست محیطی از شاخصی با ۱۸ مولفه و برای اندازه‌گیری متغیر مسئولیت اجتماعی از شاخصی با ۳۲ مولفه استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد از بین عوامل حاکمیت شرکتی متغیرهای نقش دوگانه مدیر عامل، اندازه حسابرس و استقلال کمیته حسابرسی با افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه معناداری دارند. همچنین نتایج نشان داد شاخص‌های اندازه هیئت مدیره، استقلال هیئت مدیره و نقش دوگانه مدیر عامل می‌تواند با افشای مسئولیت زیست محیطی رابطه معناداری داشته باشد.

واژگـان کلـیدی: افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی، افشای زیست محیطی، حاکمیت شرکتی.

۱- استادیار و عضو هیات علمی گروه حسابداری موسسه آموزش عالی شاندیز – مشهد (نویسنده مسئول)
s.pakdelan@shandiz.ac.ir
۲- استادیار و عضو هیات علمی گروه حسابداری موسسه آموزش عالی شاندیز – مشهد
۳- فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد حسابداری مدیریت، موسسه آموزش عالی شاندیز – مشهد

www.SID.ir

۱- مقدمه

مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت[1] با مفهوم نحوه‌ی تعامل شرکت‌ها با محیطی که در آن فعالیت می‌کند، ارتباط دارد. بنابراین، به طور گسترده، می‌توان آن را به عنوان اقدامات اجرایی درنظر گرفت که برای جامعه مناسب است. با توجه به این پدیده، شرکت‌ها معتقدند که آن‌ها قابلیت دست‌یابی به پیشرفت بلندمدت بر حسب بازگشت روبه عقب به جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کنند، دارند. این منطق توسط شرکت‌ها و برحسب نظریه مشروعیت استوار است. این نظریه براین مسئله تاکید دارد که شرکت‌ها باید بر طبق انتظارت جامعه واکنش نشان دهند. این مفهوم به افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها [2] به موازات گسترش مفهوم مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها تکامل می‌یابند. با توجه به نظریه‌ی باسکین[3] (۲۰۰۶) گروه‌های مختلف فشار با مشارکت هم شرکت‌ها را به مشارکت در عملکردهای پایدار اجتماعی و زیست محیطی وادار می‌کنند. بنابراین برای مقابله با این مفهوم، افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها شامل تعدادی از موارد افشا شده است که عبارتند از مسائل مربوط به منابع انسانی، آموزش و توسعه، بهداشت و ایمنی کارمندان، مصرف‌کنندگان و اطلاعات مرتبط با محصولات، فعالیت‌های سازگار با محیط زیست و برنامه‌های رفاه اجتماعی است. بسیاری از محققین در تلاشند تا نوع و محدوده‌ی روش‌های افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها در گزارش‌های سالیانه را بررس نمایند و از سوی دیگر به نحوه‌ی تاثیرات مختلف متغیرهای گوناگون بر افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها را بررسی کنند. تحقیقات بیشماری در حوزه‌ی کشورهای درحال توسعه انجام شده است. نتایج این مطالعات نشان می‌دهد که تمایل رو به رشدی در تعداد شرکت‌های فعال افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها در یک دوره‌ی زمانی وجود دارد. برخلاف این روند، تمایل به افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها را در کشورهای در حال توسعه بسیار پایین است. برطبق تفکر امام[4] (۲۰۰۰) سطح افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در کشور بنگلادش بسیار پایین است. سجاد و ایوج[5] (۲۰۱۴) گزارشی در زمینه‌ی افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها و گسترش نسبی آن در کشور پاکستان ارائه کرده‌اند. حاکمیت شرکتی به عنوان مکانیزمی برای تعادل میان منافع اقتصاد شرکتی و اهداف اجتماعی به کار گرفته شده و بنابراین، منافع سهامداران در داخل جامعه را متعادل می‌سازد. عوامل مختلف حاکمیت شرکتی مانند مدیران غیر اجرایی، مالکیت خارجی، مالکیت دولتی و کمیته مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها نقش مهمی در حفاظت از منافع سرمایه‌داران در فرآیند تصمیم‌گیری ایفا می‌کنند. با توجه به الزامات گزارشگری مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در سطح بین‌المللی، این الزامات بر طبق رویکردهای داوطلبانه و اجباری در سطح کشور صورت می‌گیرند. در برخی کشورها مانند سوئد، نروژ، هلند، فرانسه، استرالیا و دانمارک، الزامات اجباری برای شرکت‌ها در زمینه‌ی گزارش اقدامات مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها مطرح می‌شود. با این حال در کشورهایی که گزارش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها به صورت داوطلبانه انجام می‌شود، شرکت‌ها باز تحت فشار هستند تا از اقدامات متناسب با فعالیت‌های اجتماعی و همچنین گزارش اقدامات مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها اطمینان حاصل کنند. یک بررسی بین‌المللی در زمینه‌ی گزارش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها توسط KPMG در سال (۲۰۱۳) انجام شده است که به بالاترین میزان رشد شرکت‌های هندی در رابطه با گزارش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت ها پرداخته که درسال (۲۰۱۱) برابر با ۲۰ درصد و در سال (۲۰۱۳) در حدود ۷۳ درصد شده است. علاوه بر این، نتایج نظرسنجی به تمایل روند گزارش فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها که به طور چشمگیری در منطقه آسیا و اقیانوس آرام از ۴۹ درصد در سال (۲۰۱۱) به ۷۱ درصد در سال (۲۰۱۳) افزایش یافته، می‌پردازد. با توجه به تحولات مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در هند، در بخش ۱۳۵ قانون تجارت و شرکت‌های مصوب سال ۲۰۱۳ شرکت‌ها موظف هستند تا ۲ درصد از میانگین سود سه سال گذشته خود را به فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی اختصاص دهند. علاوه بر این، این قانون شرکت‌ها را ملزم به تشکیل یک کمیته مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌کند. بنابراین بر طبق این قانون جدید،کشور هند به اولین کشوری بدل شده که مستلزم افشای هزینه‌ی مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها بر طبق قوانین موضوعه است. به همین ترتیب در پاکستان، نخستین ابتکار عمل توسط کمیسیون اوراق بهادار و بورس پاکستان[6] و از طریق صدور دستورالعمل کلی مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در سال (۲۰۰۹) صورت گرفته که شرکت‌های دولتی باید اقدامات مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها را با اتمام سال به صورت اقلام مالی و غیرمالی افشا نموده و به شکل گزارشات هیئت مدیره به ذینفعان ارائه شود. کمبود دستورالعمل‌های مربوط به این ضوابط، روند ارزیابی موقعیت شرکت توسط ذینفعان در زمینه‌های اولویت‌بندی مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و همچنین بررسی تاثیرات اجرایی و به کارگیری منابع را دشوار می‌سازد. همچنین برای افزایش مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها، کمیسیون بورس اوراق بهادار پاکستان دستورالعمل‌های داوطلبانه‌ای از طریق به‌کارگیری توان شرکت‌ها بر طبق بخش B ۵۰۶ شرکت در سال ۱۹۸۴ ارائه نمود. این دستورالعمل‌ها ماهیتی داوطلبانه دارند و اطلاعات مفیدی برای کل شرکت‌ها بر طبق مکانیزم داخلی مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها فراهم می‌آورند. این مکانیزم شامل حاکمیت

1 Corporate Social Responsibility (CSR)
2 Corporate Social and Environmental Disclosure(CSED)
3 Baskin
4 Imam
5 Sajad & Evej
6Securities and Exchange Commission of Pakistan (SECP)

www.SID.ir

شرکتی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها، ساختار اجرایی، تخصیص منابع مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و در نهایت مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و مصون‌سازی از طریق کارشناسان متخصص خارجی است. علاوه بر این دستورالعمل‌ها، شرکت‌ها ملزم به آماده‌سازی گزارش مجزای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها هستند که جزئیاتی در زمینه‌ی چشم‌انداز، اهداف، اقدامات، تاثیرات، فرصت‌ها و چالش‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در بر می گیرند. این چشم‌انداز مرتبط به مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها باید توسط هیئت مدیره تأیید شود، بنابراین بازتابی از تعهد در برابر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها است و همچنین باید در آن آیین رفتار اخلاقی و استراتژی شرکت لحاظ گردد. این دستورالعمل‌ها شرکت را به اجرای این روند بر طبق کمیته‌ی موجود مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها یا از طریق ساختار کمیته‌ی جدید مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌ها که توسط متخصص این بخش ایجاد می‌گردد، سوق می‌دهد. شرایط استاندارد بر طبق کمیته‌ی مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و به عنوان بخشی از دستورالعمل مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در سال ۲۰۱۳ تعریف می‌شود. با توجه به دستورالعمل‌های مربوط به تخصیص منابع در حوزه‌ی اقدامات مسئولیت‌پذیری اجتماعی، شرکت‌ها باید معیارهای خاص خود را همسو با این دستورالعمل‌ها نمایند. این معیارها باید مورد تایید هیئت مدیره قرار گیرد و همچنین بخشی از سیاست مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها قلمداد شود. برای افزایش اطمینان از گزارش سالیانه، شرکت‌ها احتمالا یک عضو غیرموظف به عنوان متخصص استخدام می‌کنند تا اطمینان حاصل شود که آیا گزارش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها ارائه شده توسط مدیریت به شکلی معقول ارائه کننده عملکرد واقعی باشد. علاوه بر اطمینان از گزارش فرد متخصص غیرموظف احتمالاً بخشی از گزارش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها را نیز تشکیل می‌دهد. هدف اصلی این مقاله بررسی تاثیر شاخص‌های حاکمیت شرکتی بر افشای زیست محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است.

۲- پیشینه‌ی تحقیق

هدف این پژوهش ارزیابی روش‌های افشای زیست محیطی و اجتماعی شرکت‌ها و تعیین نحوه‌ی حاکمیت شرکتی مختلف و ویژگی‌های شرکتی موثر بر روش‌های افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها است. بنابراین در بخش پیشینه‌ی پژوهش به بررسی کشورهای در حال توسعه با توجه به دامنه‌ی افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها موثر بر حاکمیت شرکتی و مشخصات شرکتی پرداخته شده است. باتوجه به تفکر کالپان و تروسل[1] (۲۰۰۵) نظریه‌ی سهامداران مبتنی بر این فرضیه است که شرکت‌ها باید بنا به دلایل اخلاقی در برابر سرمایه‌داران مسئول باشند. نظریه‌ی سهامداران مبتنی بر این فرضیه است که شرکت‌ها باید بنا به دلایل اخلاقی در برابر سرمایه‌داران مسئول باشند. دلیل دیگر برای حمایت از نظریه سهامداران این است که شرکت‌ها مستلزم حمایت از کل سرمایه‌گذاران به دلیل موفقیت و بقای بلندمدت شرکت هستند. به علاوه، استنبرگ[2] (۱۹۹۷) معتقد است که شرکت‌ها نه تنها در برابر سرمایه‌گذاران بلکه باید در قبال کل ذینفعان پاسخگو باشند. در نتیجه، هدف مدیریت ایجاد توازن در منافع رقابتی کل سهامداران نظیر دست‌یابی به اهداف شرکت باشد. فریمن[3] (۱۹۸۴) به این نتیجه می‌رسد که سهامداران، افرادی هستند که بر روی شرکت تاثیر گذاشته و از آن تاثیر می‌پذیرند. گری و همکارانش[4] (۱۹۹۶) به ارتباط نظریه سرمایه‌گذار و روش‌های افشاء می‌پردازد و معتقد است که افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها را می‌توان برای جهت‌دهی و مدیریت تفکر سهاداران در کسب حمایت و تایید شرکت‌ها به کار گرفت. بدین ترتیب، مدیریت شرکت‌ها انگیزه‌ی افشای محیطی واجتماعی شرکت‌ها را برای سهامداران توانمند و برآورد سازی آن با توجه به انتظارات به همراه دارد. نظریه‌ی مشروعیت از مباحث مرتبط به نظریه‌ی ذینفعان که بر اساس آن شرکت‌ها باید از طریق قرارداد اجتماعی فعالیت‌های خود را اداره نمایند، پشتیبانی می‌کند. با توجه به این قرارداد، شرکت‌ها باید اقدامات مطلوب اجتماعی برای کسب تایید از سوی جامعه را اجرا نمایند. مفهوم حاکمیت شرکتی به مفهوم مشروعیت مرتبط است زیرا شرکت‌ها باید اقدامات خود را به منظور پذیرش در جامعه قانونی کنند. در کشورهایی که دارای یک سیستم اجرای ضعیف هستند، نقش حاکمیت شرکتی اطمینان از اجرای شرکت‌ها بر طبق منافع طیف گسترده‌ی از سهامداران است، که این امر بسیار ضروری و حائز اهمیت است. همانطور که در بخش مقدمه ذکر شد، دستورالعمل‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی در زمینه‌ی افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها اهمیت مدیران عضوء در هیئت مدیره را با توجه اجرای این دستورالعمل‌ها تعیین می‌کند. هنیفا و کوک[5] (۲۰۰۵) تاثیرات فرهنگی و انواع عوامل حاکمیت شرکتی بر روی طبقه گسترده‌ی از افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها را بر طبق انتخاب ۱۳۹شرکت منتخب در کشور مالزی انجام دادند. آن‌ها بر این باور هستند که ارتباط بین ویژگی‌های حاکمیت شرکتی مانند هیئت مدیره، مدیران اجرایی و مدیران مالی، مالکیت خارجی و دوگانگی نقش مدیر هیئت مدیره و ریاست هیئت مدیره و افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها است. ویژگی‌های حاکمیتی نظیر اندازه شرکت، سوددهی، مالکیت نهادی و نوع

1 Culpan & Trussel
2 Strenberg
3 Freeman
4 Gary & et al
5 Haniffa & Cooke

www.SID.ir

صنعت به طور قابل ملاحظه‌ای بر افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها تاثیر می‌گذارد. پژوهش دیگری توسط سعید و همکارانش[1] (۲۰۰۹) صورت گرفته که از ۱۵۰ شرکت بورسی در سال (۲۰۰۶) استفاده کرده‌اند. این بررسی به مالکیت دولتی و کمیته‌ی حسابداری که تاثیر مثبتی بر افشای محیطی واجتماعی شرکت‌ها در مالزی دارد، می‌پردازد.

در زمینه‌ی اقتصاد کشور بنگلادش، سبحانی و همکارانش[2] (۲۰۰۹) روش‌های افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها در۱۰۰ شرکت منتخب را با استفاده از دوره زمانی ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷ را بررسی کرده‌اند. بر اساس آمار توصیفی، آن‌ها روند بهبود در سطح افشای محیطی واجتماعی شرکت‌ها را نشان دادند. با این حال، هنوز در چشم انداز جهانی عقب افتاده هستند. در پژوهش آن‌ها بیشترین مشارکت شرکت‌ها در افشای منابع انسانی دیده می‌شود، به دنبال آن افشای عمومی، افشای مشتریان و مسائل مربوط به محیط زیست قرار دارند. به دنبال این مسئله، یک مطالعه تجربی توسط خان[3] (۲۰۱۰) برای بررسی شیوه‌های افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها در بانک‌های تجاری بنگلادش در سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ انجام شد. نتایج پژوهش آن‌ها نشان از تاثیرات مثبت بر مالکیت خارجی، سودآوری، اندازه شرکت و مدیران مستقل در افشای محیطی واجتماعی شرکت‌ها را داشت. با این وجود ارتباط معناداری در رابطه با مدیران زن مطرح نمی‌شود. در کشور اندونزی، ورونیکا سیرگر و باچتیار[4] (۲۰۱۰) تاثیر اندازه شرکت، سودآوری، اهرم، اندازه هیئت مدیره و مالکیت خارجی در افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها با استفاده از داده‌های ۸۷ شرکت منتخب در سال ۲۰۰۳ انجام دادند. این بررسی به اندازه‌ی هیئت مدیره وشرکت اشاره دارد که ارتباط چشمگیر و مثبتی با افشای محیطی واجتماعی شرکت‌ها دارد. اوه و همکارانش[5] (۲۰۱۱) به بررسی ساختار مالکیت در کشور کره پرداختند که تحت تاثیر افشای محیطی واجتماعی شرکت‌ها است و از اطلاعات ۱۱۸ کشور منتخب در سال ۲۰۰۶ بهره می‌برد. با توجه به مالکیت سازمانی و خارجی، ارتباط مثبتی وجود دارد، اما در زمینه‌ی سهامداران ارشد، این ارتباط منفی است. حسینی و همکارانش[6] (۲۰۱۱) با استفاده از ۱۱۱ شرکت منتخب و در دوره‌ی زمانی ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰ پژوهشی انجام دادند تا تاثیر سودآوری، نقدینگی، اندازه شرکت و ساختار مالکیت بر روی افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها بررسی کنند. پژوهش آن‌ها دال بر این مسئله بود که سطح افشای محیطی و اجتماعی شرکت‌ها در مصر نسبتا متوسط می‌باشد، زیرا تنها ۶۶ درصد از شرکت‌کنندگان افشای حداقل ۱۰ تا ۵۰ مسئولیت پذیری اجتماعی هستند. علاوه بر این تنها سودآوری به طور قابل ملاحظه‌ی تاثیر مثبتی بر افشای محیطی واجتماعی شرکت‌ها دارد.

۳- فرضیه‌های پژوهش

بر اساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش فرضیه‌های زیر تدوین گردید:

فرضیه اصلی اول: رابطه‌ی معنادار بین حاکمیت شرکتی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی وجود دارد.

فرضیه فرعی اول: رابطه‌ی معنادار بین اندازه هیئت مدیره و افشای مسئولیت پذیری اجتماعی وجود دارد.

فرضیه فرعی دوم: رابطه‌ی معنادار بین استقلال هیئت مدیره وافشای مسئولیت پذیری اجتماعی وجود دارد.

فرضیه فرعی سوم: رابطه‌ی معنادار بین نقش دوگانه مدیر عامل وافشای مسئولیت پذیری اجتماعی وجود دارد.

فرضیه فرعی چهارم: رابطه‌ی معنادار بین اندازه حسابرس وافشای مسئولیت پذیری اجتماعی وجود دارد.

فرضیه فرعی پنجم: رابطه‌ی معنادار بین استقلال کمیته حسابرسی وافشای مسئولیت پذیری اجتماعی وجود دارد.

فرضیه اصلی دوم: رابطه‌ی معناداری بین حاکمیت شرکتی و افشای مسئولیت زیست محیطی وجود دارد.

فرضیه فرعی ششم: رابطه‌ی معنادار بین اندازه هیئت مدیره و افشای مسئولیت زیست محیطی وجود دارد.

فرضیه فرعی هفتم: رابطه‌ی معنادار بین استقلال هیئت مدیره و افشای مسئولیت زیست محیطی وجود دارد.

فرضیه فرعی هشتم: رابطه‌ی معنادار بین نقش دوگانه مدیر عامل و افشای مسئولیت زیست محیطی وجود دارد.

فرضیه فرعی نهم: رابطه‌ی معنادار بین اندازه حسابرس و افشای مسئولیت زیست محیطی وجود دارد.

فرضیه فرعی دهم: رابطه‌ی معنادار بین استقلال کمیته حسابرسی و افشای مسئولیت زیست محیطی وجود دارد.

۴- مدل مفهومی پژوهش

با توجه به هدف و فرضیه‌های پژوهش ارتباط بین متغیرها به صورت زیر ترسیم می‌گردد:

1 Said & et al
2 Sobhani & et al
3 Khan
4 Veronica Siregar & Bachtiar
5 Oh & et al
6 Hosieni & et al

نشریه علمی تخصصی شباک
ISSN: 2476-3667

www.SID.ir

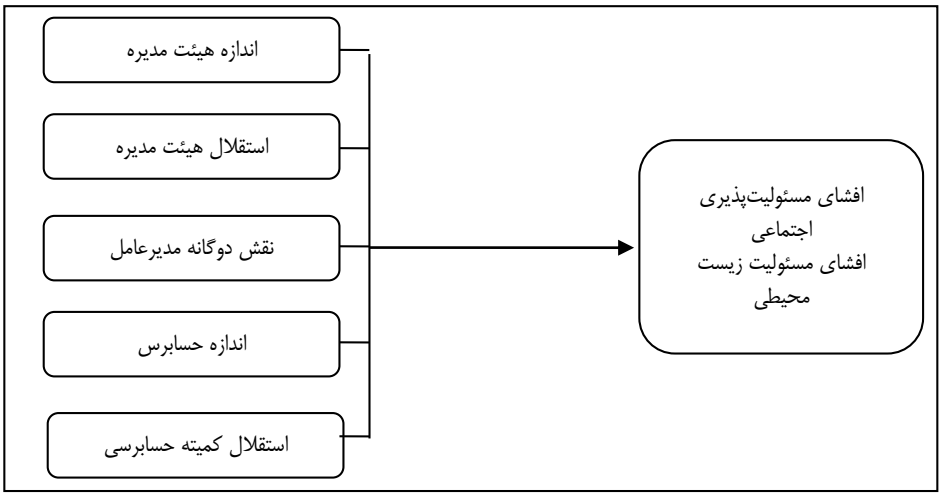

شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش

۵- روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ طبقه‌بندی پژوهش بر مبنای هدف از نوع کاربردی، از لحاظ طبقه‌بندی بر حسب روش، از نوع توصیفی و از میان انواع پژوهش‌های توصیفی، از نوع همبستگی می‌باشد. رویکرد پژوهش نیز پس‌رویدادی (استفاده از داده‌های رویدادهای گذشته) است. به منظور انجام آزمون فرضیه‌ها، از روش تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. شرکت‌های مورد آزمون در این پژوهش شامل تمام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷ می‌باشند. این نمونه دربردارنده شرکت‌هایی هستند که دارای مجموعه شرایط زیر باشند:

تا قبل از سال ۱۳۹۱ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند. پایان سال مالی آنها ۲۹ اسفند ماه باشد. در دوره مورد بررسی تغییر یا توقف در دوره مالی نداشته باشند. جزو بانک‌ها و موسسات مالی (شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، شرکت‌های هلدینگ، بانک‌ها و ...) نباشند. پس از اعمال محدودیت‌ها، تمامی شرکت‌های باقیمانده یعنی ۱۰۱ شرکت در طی ۷ سال از ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷ مورد بررسی قرار گرفت.

۵-۱- مدل پژوهش و تعریف متغیرها

برای آزمون فرضیه تحقیق از مدل های زیر استفاده می شود:

$$CSR_{it}=\beta_0+\beta_1 Board\ size_{it}+\beta_2 Board\_ind_{it}+\beta_3 CEO\_duality_{it}+\beta_4 Audit\ Quality_{it}+\beta_5 Audit\_Ind_{it}+\beta_6 Frim\_Size_{it}+\beta_7 tInst\_own_{it}+\beta_8 Con\_own_{it}+\beta_9 RoA_{it}it+\beta_{10} LEV_{it}+e_{it}$$

$$ENR_{it}=\beta_0+\beta_1 Board\ size_{it}+\beta_2 Board\_Ind_{it}+\beta_3 CEO\_duality_{it}+\beta_4 Audit\ Quality_{it}+\beta_5 Audit\_Ind_{it}+\beta_6 Frim\_Size_{it}+\beta_7 t\ Inst\_own_{it}+\beta_8 Con\_own_{it}+\beta_9 ROA_{it}\ it+\beta_{10} LEV_{it}+e_{it}$$

تعریف و نحوه سنجش هر یک از متغیرهای موجود در مدل‌های بالا در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۱- تعریف متغیرهای مدل رگرسیون فرضیه‌های

نام متغیر	نماد	نوع متغیر			نحوه سنجش
		وابسته	مستقل	کنترلی	
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	CSR	√			نمره مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت که در ادامه توضیح داده خواهد شد.
مسئولیت زیست محیطی	NER	√			نمره مسئولیت زیست محیطی شرکت که در ادامه توضیح داده خواهد شد.
اندازه هیئت مدیره	Borard Size		√		تعداد اعضای هیئت مدیره
استقلال هیئت مدیره	Board_Ind		√		نسبت تعداد اعضای غیر موظف هیئت مدیره به کل اعضای هیئت مدیره
نقش دوگانه مدیرعامل	CEO_duality		√		متغیر موهومی است، درصورتی که مدیرعامل همزمان رییس هیئت مدیره باشد عدد یک و در غیر ین صورت صفر اختیارمی‌شود.

نشریه بین‌المللی شبکه
ISSN: 2476-3667

www.SID.ir

نام متغیر	نماد	نوع متغیر			نحوه سنجش
		وابسته	مستقل	کنترلی	
اندازه حسابرس	Audit Quality		√		متغیر موهومی است، درصورتی که حسابرس شرکت، موسسه حسابرسی باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر اختیار می‌شود.
استقلال کمیته‌حسابرسی	Audit_Ind		√		نسبت تعداد اعضای غیرموظف هیئت مدیره به کل اعضای کمیته حسابرسی
اندازه شرکت	Frim_Size			√	لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌های شرکت
مالکیت نهادی	Inst_own			√	درصد مالکیت سهامداران عمده ونهادی شرکت
سودآوری	ROT			√	نسبت سود خالص به جمع دارایی‌های شرکت
اهرم مالی	LEV			√	نسبت جمع بدهی‌ها به جمع دارایی‌های شرکت
باقیمانده مدل	e_{it}				جز باقیمانده یا خطای مدل

جداول زیر بیانگر شاخص‌ها و مولفه‌های مسئولیت پذیری اجتماعی و مسئولیت زیست محیطی می‌باشد.

جدول شماره ۲ – شاخص‌ها و مولفه‌های مسئولیت زیست محیطی

شاخص‌ها	معیارها
ارزیابی ریسک محیطی(E11)	۱. افشای خطرات بالقوه فعالیتهای شرکت برای سلامتی انسان و محیط زیست
آموزش محیطی (E12)	۲.افشای آموزش به کارکنان برای تولید باتوجه به ملاحظات زیست محیطی وکاهش اثرات زیانبارآن (برحسب ساعت یا هزینه) ۳.افشای آموزش به مشتریان برای مصرف باتوجه به ملاحضات زیست محیطی وکاهش اثرات زیانبار آن (برحسب ساعت یا هزینه)
شفافیت محیطی (E13)	۴.افشای گزارشگری محیطی دربخش جداگانه ۵.افشای سیاستهای آتی محیطی شرکت
تغییرات آب وهوا (E21)	۶.اقدامات جهت کاهش تاثیر فعالیتها بر اقلیم
تنوع زیستی (E22)	۷.افشای استراتژیها برای مدیریت تاثیرات برتنوع زیستی و منابع طبیعی ۸.افشای اقدامات در جهت کاهش آثار مخرب، پیشگیری یا رفع آسیب ها از طریق احیای زمین و خاک و جنگل، توسعه فضای سبز و ...
آلایندگی،آلودگی و ضایعات (E23)	۹.افشای کل ضایعات و طبقه بندی به عنوان خطرناک وغیرخطرناک ونحوه دفع مناسب ۱۰.افشای میزان آلودگی ۱۱.افشای اقدامات انجام شده برای کاهش انتشارگازهای گلخانه ای سمی و...
سیستم مدیریت زیست محیطی (E31)	۱۲.افشای دریافت گواهینامه های تطابق سیستم مدیریت محیطی (ISO26000،ISO14000 EMS) ۱۳.افشای دریافت جوایز مربوط به رعایت مسایل زیست محیطی و...
انرژی و بهره وری آب (E32)	۱۴.انرژی و آب مصرفی به تفکیک منبع و میزان آنها ۱۵.میزان انرژی وآب صرفه جویی شده به دلیل بهبود فرآیندهای شرکت ۱۶.فعالیتهای شرکت جهت کاهش مصرف آب و انرژی ۱۷.میزان آب و انرژی تجدیدپذیر قابل مصرف
مسائل محیطی و محصولات خدمات و زنجیره تامین (E33)	۱۸.افشای فعالیتهای شرکت برای رعایت مسایل زیست محیطی ازبعد مشتریان و مصرف کنندگان و زنجیره تامین واشخاص ثالث برگزاری یاشرکت درهمایش های زیست محیطی، مانور محیط زیست و...

جدول شماره ۳ – شاخص‌ها و مولفه‌های مسئولیت اجتماعی

شاخص‌ها	معیارها
سرمایه گذاری مسئولیت اجتماعی (S11)	۱۹. افشای استراتژیهای مبتنی بر بازار سرمایه و استراتژیهای مبتنی بر جوامع مثلا سرمایه گذاری در شرکتهای رعایت کننده مسائل محیطی یا موسسات اجتماعی یا خارج کردن سهام شرکتهایی که مسائل اجتماعی را رعایت نمی کنند از پورتفو ۲۰. مدیریت ریسک اجتماعی مثلا معاینات ادواری، واکسیناسیون، بیمه عمر، حوادث، بیکاری و ...
یادگیری و آموزش اجتماعی(S12)	۲۱.افشای کل ساعات آموزش، تشریح فعالیتها یا هزینه آموزش کل نیروی کار و ...
شفافیت سازی	۲۲.افشای گزارش عملکرد اجتماعی در بخش جداگانه

www.SID.ir

شاخص‌ها	معیارها
اجتماعی(S13)	۲۳. ارائه سیاستهای آتی اجتماعی
سلامت تولید (S21)	۲۴. افشای قوانین، آیین نامه ها و اصول داوطلبانه سلامت تولید ۲۵.تعداد ساعات کاری از دست رفته به علت حوادث یا تعداد کل حوادث ۲۶. اقدامات در جهت کاهش عوامل زیان آور محیط کار
مسائل اجتماعی مشتریان و زنجیره تامین(S22)	۲۷. افشای حفظ حریم خصوصی مشتریان ۲۸. گارانتی و خدمات پس از فروش، ۲۹. تعداد شکایات دریافتی از مشتریان یا میزان پرداخت خسارت ۳۰. افشای رویه های مربوط به انتخاب تامین کنندگان ۳۱. ارائه مشخصات، کیفیت، دوام و ایمنی محصولات
حفظ نام تجاری و رفتار ضد رقابتی(S23)	۳۲. افشای توافقهای تجاری با شرکتهای رقیب ۳۳. افشای اطلاعاتی در خصوص توسعه محصولات شرکت یا پروژه های تحقیقاتی برای بهبود تولید یا افشای مخارج R&D
حقوق نیروی کار (S31)	۳۴. افشای مبالغ‌حقوق و دستمزد و سایر مزایا ۳۵. میزان استخدام و خروج نیروی کار یا نمودار ترکیب نیروی کار ۳۶. افشای شکایات نیروی کار و پرداخت جرایم به آنها ۳۷. تدابیر کاری انعطاف پذیر و فعالیتهای رفاهی برای کارکنان و خانواده هایشان مثل سفر و اردو و هدایا و ..
سلامت وامنیت و بهره وری (S32)	۳۸. افشای استانداردهای ایمنی و سلامت کار، ۳۹.کل صدمات و مرگ و میر کارمند و پیمانکا، نوع و میزان آسیب ۴۰. بهره وری نیروی کار
رعایت اصول حقوق بشر(S33)	۴۱. نیروی کار کودک، حمایت از کودکان کار و خیابانی، ۴۲. رعایت اصول داوطلبانه حقوق بشر
توسعه اجتماعی و بشر دوستی (S41)	۴۳. افشای کمکهای مالی برای حمایت از فعالیتهای اجتماعی، جذب کاراموز و ارتباط با دانشگاهها، کمک به موسسات خیریه و مساجد و مدارس و بیمارستانها و... ۴۴. کمکهای مالی به قربانیان بلایای طبیعی و کشورهای خارجی و....
ادراک اجتماعی ذینفعان(S43)	۴۵. تشکیل اتحادیه های کارگری و تعاونی ۴۶. سیستم انتقادات و پیشنهادات ۴۷. سنجش میزان رضایت مشتریان و کارکنان و...
عدم تبعیض و شمول اجتماعی (S43)	۴۸.افشای سیاستها و رویه های جذب و استخدام و پاداش و .... ۴۹. افشای تفکیک کارمندان هر طبقه بر اساس سن و جنس و عضویت در گروههای اقلیت ۵۰. افشای میزان پاداش کارکنان، نحوه جبران عملکرد کارکنان

۶- تجزیه‌و تحلیل داده‌ها و نتایج پژوهش

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش برای شرکت‌های نمونه در جدول شماره (۴) ارائه شده است. این جدول بیانگر مقدار پارامترهای توصیفی شامل شاخص‌های مرکزی از قبیل میانه و میانگین می‌باشد. همچنین اطلاعات پارامترهای مربوط به پراکندگی نظیر انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی که بیانگر پراکنش داده‌ها حول محور میانگین می‌باشد در جدول آمده است. ازآنجاکه تعداد شرکت‌های نمونه ۱۰۱ شرکت در ۷ سال در محدوده ۱۳۹۱– ۱۳۹۷بررسی شده، تعداد مشاهدات ۷۰۷ مورد است.

در جدول توصیفی (جدول شماره ۴) مشاهده می‌شود میانگین متغیر افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی ۴/۹ و مسئولیت زیست محیطی ۲/۶ است. با توجه به اینکه سودآوری از طریق نسبت بازده دارایی‌ها مورد سنجش قرار گرفته است عدد میانگین آن برابر ۰/۱۲۹ است که بیان می‌کند به طور متوسط در شرکت‌های نمونه حدود ۱۳ درصد از دارایی‌ها سود بوده است. همچنین مقدار میانگین متغیر اهرم ۰/۵۹۵ می‌باشد که نشان می‌دهد بطور متوسط حدود ۶۰ درصد از دارایی‌های شرکت‌های نمونه از طریق بدهی تحصیل شده‌اند. از سوی دیگر با توجه به نزدیکی مقادیر میانگین و میانه در تمام متغیرها، می‌توان بدین نتیجه رسید که تمامی متغیرهای مورد استفاده در تحقیق دارای توزیع نزدیک به نرمال هستند.

نشریه علمی تخصصی شباک
ISSN: 2476-3667

www.SID.ir

جدول شماره ٤- آمار توصیفی متغیرهای تحقیق برای شرکت‌های نمونه

تعریف عملیاتی	نماد متغیر	تعداد مشاهده	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف استاندارد
مسئولیت‌پذیری‌اجتماعی	CSR	707	4/987	5	12	0	2/800
مسئولیت‌زیست محیطی	ENR	707	2/683	2	9	0	2/209
اندازه هیئت مدیره	Board Size	707	5/002	5	7	5	0/075
استقلال هیئت مدیره	Board _ Ind	707	0/667	0/600	1	0	0/200
استقلال کمیته حسابرسی	Audit_ Ind	707	0/166	0	1	0	0/313
اندازه شرکت	Firm_Size	707	14/629	14/380	19/773	10/532	1/607
مالکیت نهادی	Inst_own	707	57/165	54/143	100	20/141	18/046
سودآوری	ROA	707	0/129	0/100	0/674	-0/404	0/156
اهرم مالی	LEV	707	0/595	0/607	1/363	0/012	0/202
متغیرهای موهومی			مقدار صفر		مقدار یک		
نقش دوگانه مدیر عامل	CEO_duality	707	٪ ۸۵		٪ ۱۵		
اندازه حسابرس	Audit size	707	٪ ۷۱		٪ ۲۹		

جدول شماره (۵) نتایج آزمون هاسمن را به جهت تعیین استفاده از مدل داده‌های تلفیقی یا مدل اثرات تصادفی برای مدل اول نشان می‌دهد. اگر $prob \leq 0.05$ باشد مدل اثر تصادفی (RE)[1] و در غیر این صورت مدل داده‌های تلفیقی مورد تأیید است.

جدول شماره ۵- آزمون تعیین روش تخمین مدل داده‌های تابلویی

آزمون های نشخیص روش	آماره آزمون	معنی داری	نتیجه
آزمون F تعمیم یافته	20/712	0/000	تاکید مدل اثرات ثابت در مقابل مدل داده‌های تلفیقی
آزمون هاسمن	10/389	0/319	تاکید مدل اثرات تصادفی در مقابل مدل اثرات ثابت
نتیجه نهایی			تاکید مدل اثرات تصادفی در مقابل مدل اثرات ثابت و مدل داده‌های تلفیقی

همانطور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود با توجه به اینکه سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است مدل اثرات ثابت تأیید می‌گردد.

جدول شماره ٦- نتایج آزمون رگرسیون فرضیه اصلی اول

متغیر		ضریب	انحراف معیار	آماره تی	معناداری
اندازه هیئت مدیره	Board Size	0/375	0/318	1/179	0/238
استقلال هیئت مدیره	Board _ Ind	0/528	0/357	1/477	0/140
نقش دوگانه مدیر عامل	CEO_duality	-1/618	0/512	-3/158	***0/001
مالکیت نهادی	Inst_own	-0/003	0/002	-1/534	0/125
اندازه حسابرس	Audit size	-0/273	0/100	-2/729	***0/006
استقلال کمیته حسابرسی	Audit_ Ind	0/110	0/060	1/838	*0/066
اندازه شرکت	Firm_Size	0/363	0/062	5/780	***0/000
سودآوری	ROA	0/1314	0/452	0/290	0/771
اهرم مالی	LEV	1/458	0/374	3/889	***0/000
ضریب ثابت	C	-3/229	1/715	-1/882	0/060*
آماره F (معنی داری کل رگرسیون)		5/299			
معناداری آماره F		0/000			
ضریب‌تعیین		0/064			
ضریب تعیین تعدیل شده		0/052			
آماره دوربین واتسون		1/927			

نتایج مندرج در جدول شماره (۶) نشان می‌دهد که شاخص‌های نقش دوگانگی مدیر عامل، استقلال کمیته، اندازه شرکت و اهرم مالی دارای رابطه مثبت و معنی‌دار با شاخص افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. همچنین نتایج جدول حاکی از آن است

1 Random Effects (RE)

www.SID.ir

که شاخص اندازه حسابرس با سطح معنی‌داری (۰,۰۰۰۰) دارای رابطه منفی و معنی‌دار با شاخص افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی است.

قدرت توضیح (ضریب تعیین تعدیل شده) این مدل ۰/۰۵۲ است و این بدان معناست که ۵ درصد از تغییرات در متغیر وابسته توسط متغیرهای توضیحی بیان می‌گردد. نتیجه نهایی بیانگر این است که فرضیه‌های سوم، چهارم و پنجم از نظر آماری مورد تأیید قرار می‌گیرند.

جدول شماره (۷) بیانگر نتایج آزمون هاسمن به جهت تعیین استفاده از مدل داده‌های تلفیقی یا مدل اثرات تصادفی برای مدل دوم است. چنانچه $prob \leq 0.05$ باشد مدل اثر تصادفی (RE) و در غیر این صورت مدل داده‌های تلفیقی مورد تأیید است.

جدول شماره ۷ - آزمون تعیین روش تخمین مدل داده‌های تابلویی

آزمون های تشخیص روش	آماره آزمون	معنی داری	نتیجه
آزمون F تعمیم یافته	24/519	0/000	تاکید مدل اثرات ثابت در مقابل مدل داده‌های تلفیقی
آزمون هاسمن	15/657	0/074	تاکید مدل اثرات تصادفی در مقابل مدل اثرات ثابت
نتیجه نهایی			تاکید مدل اثرات تصادفی در مقابل مدل اثرات ثابت و مدل داده‌های تلفیقی

با توجه به اینکه در جدول (۷) سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است مدل اثرات ثابت تأیید می‌گردد.

جدول شماره۸ - نتایج آزمون رگرسیون فرضیه اصلی دوم

متغیر		ضریب	انحراف معیار	آماره تی	معناداری
اندازه هئیت مدیره	Board Size	0/518	0/222	2/331	0/020**
استقلال هئیت مدیره	Board _ Ind	0/397	0/236	1/678	0/093*
نقش دوگانه مدیر عامل	CEO_duality	-0/662	0/365	-1/809	0/070*
مالکیت نهادی	Inst_own	-0/001	0/004	-0/245	0/806
اندازه حسابرس	Audit size	0/213	0/173	1/234	0/217
استقلال کمیته حسابرسی	Audit_ Ind	-0/093	0/114	-0/810	0/417
اندازه شرکت	Firm_Size	0/172	0/061	2/794	0/005***
سودآوری	ROA	0/424	0/336	1/261	0/207
اهرم مالی	LEV	0/457	0/228	2/003	0/045**
ضریب ثابت	C	-3/045	1/535	-1/983	0/047**
آماره F (معنی داری کل رگرسیون)		1/622			
معناداری آماره F		0/000			
ضریب‌تعیین		0/090			
ضریب تعیین تعدیل شده		0/077			
آماره دوربین واتسون		2/130			

نتایج مندرج در جدول (۶) نشان می‌دهد که شاخص‌های اندازه هیئت مدیره، استقلال مدیره، نقش دوگانه مدیرعامل، اندازه شرکت و همچنین اهرم مالی دارای رابطه مثبت و معنی‌دار با شاخص افشای مسئولیت زیست محیطی هستند.

۷- بحث و نتیجه‌گیری

امروزه موضوع مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها باتوجه به تاثیر آن بر بخش‌های مختلف شرکت‌ها از مجله ارزش شرکت مورد توجه پژوهش‌گران قرار گرفته است. تاجاییکه سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان به سمتی متمایل شده‌اند که سرمایه‌گذاری خود را معطوف به شرکت‌هایی کرده‌اند که به گونه‌ای مناسب مسئولیت‌های اجتماعی را انجام می‌دهند. گرنت[1] (۲۰۰۸) معتقد است که امروزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها باید برای تمامی شرکت‌ها لازم‌الاجرا گردد و این موضوع تنها محدود به شرکت‌های بزرگ نیست. محققین معتقدند افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی برای سهام‌داران ارزش آفرینی و ثروت آفرینی را به همراه خواهد داشت. بین دوگانگی مدیر عامل و گزارش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجوددارد. به عبارتی درصورتی که دوگانگی وظیفه مدیر عامل در شرکت وجود داشته باشد، تعارضات بین مدیر و مالک و در نتیجه افزایش یافته و در نتیجه هزینه‌های نمایندگی افزایش پیدا خواهدکرد که در نهایت موجب می‌شود تا تعهدات اجتماعی و گزارش آن کاهش پیدا نماید. از سوی دیگر

1 Grant

www.SID.ir

مشاهده شد که بین استقلال کمیته حسابرسی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه معنادار وجود دارد. مطابق با نظریه نمایندگی حضور افراد غیرموظف در مقایسه با سایر اعضای کمیته انگیزه قوی تری برای نظارت بر کار مدیران اجرایی و فرایند گزارش‌گری دارند و درصد بالای حضور این گونه اعضا در کمیته حسابرسی، موجب افزایش گزارش‌گری مالی و داوطلبانه نسبت به مسئولیت‌پذیری اجتماعی می شود. نتایج پژوهش نشان داد بین اندازه شرکت و سطح افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی و زیست محیطی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته همسو با نظریه مشروعیت است. درنظریه مشروعیت بیان می شود که شرکت‌های بزرگتر عموماً توسط گروه‌های مختلف تحت نظارت و بررسی هستند بنابراین شرکت های بزرگتر تلاش می کنند تا بواسطه مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و زیست محیطی به کسب وکارخود مشروعیت بخشند و از طریق افشای آن‌ها این موضوع را به سایرین نشان دهند. به مدیران شرکت‌ها این گونه پیشنهاد می‌شود به جای قراردادن قواعد و مقررات از قبل تعیین شده سازمانی بدون آن‌که توجهی به نظرات کارکنان و دخالت آن‌ها در وضع این قواعد، از مشارکت کارکنان استفاده کنند و مدیران سازمانی باید در مرحله سیاست گذاری سازمانی توجه زیادی به سلامتی کارکنان، افرادجامعه، محیط و وظایف محوله و اهمیت آن پی ببرند و جهت تثبیت شدن این مورد در فرهنگ سازمانی، این مورد را به کارکنان خود نیز آموزش دهند. در ضمن به سرمایه گذاران تاکید می شود که قبل از آن که سرمایه‌گذاری درشرکت انجام دهند به نوع حاکمیت شرکتی و شاخص‌های آن توجه بیشتری نمایند. در این حین به سازمان بورس اوراق بهادار تهران توصیه می‌شود که ساختارها و مکانیزم‌های نظارتی مناسبی جهت کنترل و نظارت برعملکرد شرکت های بورس اوراق بهادار تهران و برای جلوگیری از تضعیف حقوق سرمایه‌گذاران استفاده کنند. به این علت که فقدان سیستم‌های نظارتی و مقرراتی کارا، موثر و اثربخش در بازار سرمایه احتمال سوء استفاده را در اختیار برخی از مدیران شرکت قرار می‌دهد. سازمان بورس اوراق بهادار تهران در ارزیابی افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، باید آن دسته از معیارهای حاکمیت شرکتی بخصوص آن معیارهایی که در این پژوهش به کارگرفته شده است را درکنار سایر معیارهای دیگر مورد استفاده قرار دهند تا سرمایه‌گذاران نیز با الگوبرداری از این معیار در انتخاب سهام موردنظر خود در بورس توجه بیشتری به آن نمایند.

منابع

1. Baskin, J. (2006), "Corporate responsibility in emerging markets", Journal of Corporate Citizenship, Vol. 2006 No. 24, pp. 29-47.
2. Culpan, R. and Trussel, J. (2005), "Applying the agency and stakeholder theories to the Enron debacle: an ethical perspective", Business and Society Review, Vol. 110 No. 1, pp. 59-76.
3. Freeman, R.E. (1984), Strategic Planning: A Stakeholder Approach, Pitman, and Boston.
4. Gray, R., Owen, D. and Adams, C. (1996), Accounting and Accountability: changes and Challenges in Corporate Social and Environmental Reporting, Prentice Hall.
5. Haniffa, R.M. and Cooke, T.E. (2005), "The impact of culture and governance on corporate social reporting", Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 24 No. 5, pp. 391-430.
6. Hussainey, K., Elsayed, M. and Razik, M.A. (2011), "Factors affecting corporate social responsibilitydisclosure in Egypt", Corporate Ownership and Control Journal.
7. Imam, S. (2000), "Corporate social performance reporting in Bangladesh", Managerial Auditing Journal, Vol. 15 No. 3, pp. 133-142.
8. Khan, H.-U.-Z. (2010), "The effect of corporate governance elements on corporate social responsibility (CSR) reporting: empirical evidence from private commercial banks of Bangladesh", International Journal of Law and Management, Vol. 52 No. 2, pp. 82-109.
9. Oh, W.Y., Chang, Y.K. and Martynov, A. (2011), "The effect of ownership structure on corporate social responsibility: empirical evidence from Korea", Journal of Business Ethics, Vol. 104 No. 2, pp. 283-297.
10. Said, R., Hj Zainuddin, Y. and Haron, H. (2009), "The relationship between corporate social responsibility disclosure and corporate governance characteristics in Malaysian public listed companies", Social Responsibility Journal, Vol. 5 No. 2, pp. 212-226.
11. Sajjad, A. and Eweje, G. (2014), "Corporate social responsibility in Pakistan: current trends and future directions", Corporate Social Responsibility and Sustainability: Emerging Trends in Developing Economies, pp. 163-187.
12. Sobhani, F.A., Amran, A. and Zainuddin, Y. (2009), "Revisiting the practices of corporate social and environmental disclosure in Bangladesh", Corporate Social Responsibility and Environmental Management, Vol. 16 No. 3, pp. 167-183.
13. Sternberg, E. (1997), "The defects of stakeholder theory", Corporate Governance: An International Review, Vol. 5 No. 1, pp. 3-10.
14. Veronica Siregar, S. and Bachtiar, Y. (2010), "Corporate social reporting: empirical evidence from Indonesia stock exchange", International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, Vol. 3 No. 3, pp. 241-252.

ISSN: 2476-3667

www.SID.ir